

LAW

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.6.22>

ГВАРАНЦІЇ ПРАВНІ ПРАВ І ВОЛНОСТІ ОСІБ ВЕВНУТРІШНІЕ ПРЭСІЕДЛОНУХ

Nataliia Blok

*kandydat nauk prawnych,
asystent Katedry Prawa i Postępowania Cywilnego
Dydaktyczno-Naukowego Instytutu Prawa, Psychologii i Edukacji Innowacyjnej
Narodowego Uniwersytetu „Politechnika Lwowska” (Lwów, Ukraina)
ORCID ID: 0000-0002-7052-5297
nataliia.v.blok@lpnu.ua*

Adnotacja. W artykule zaproponowano autorską definicję pojęcia „osoby wewnętrznie przesiedlone”. Podano przyczyny przymusowej migracji ludności, zachęcające obywateli do przesiedleń w kraju. Podano liczbę osób wewnętrznie przesiedlonych w obwodzie lwowskim i w Ukrainie. Przeanalizowano obowiązujące przepisy prawa, w których przewidziano prawne gwarancje praw i wolności osób wewnętrznie przesiedlonych, w szczególności Konstytucję Ukrainy. Wskazano, że system gwarancji konstytucyjnych praw i wolności jest reprezentowany zarówno przez ogólne, jak i specjalne (prawne) gwarancje. Ukraina gwarantuje podjęcie wszelkich możliwych środków w celu ochrony i poszanowania praw i wolności osób wewnętrznie przesiedlonych, stworzenia warunków do dobrowolnego powrotu takich osób do opuszczonego miejsca zamieszkania lub integracji w nowym miejscu zamieszkania w Ukrainie.

Słowa kluczowe: przymusowa migracja, osoby wewnętrznie przesiedlone, ochrona, przemieszczanie osób, powrót, gwarancje prawne.

LEGAL GUARANTEES OF THE RIGHTS AND FREEDOMS INTERNALLY DISPLACED PERSONS

Nataliia Blok

*Candidate of Law Sciences,
Assistant at the Department of Civil Law and Procedure
Educational and Scientific Institute of Law, Psychology and Innovative Education
Lviv Polytechnic National University (Lviv, Ukraine)
ORCID ID: 0000-0002-7052-5297
nataliia.v.blok@lpnu.ua*

Abstract. The article offers the author's definition of the concept of «internally displaced persons». The reasons for the forced migration of the population, which encourage citizens to move within the country, are indicated. The number of internally displaced persons in the Lviv region and in Ukraine is indicated. The current legislation, which provides for legal guarantees of the rights and freedoms of internally displaced persons, in particular the Constitution of Ukraine, is analyzed. It is noted that the system of guarantees of constitutional rights and freedoms is represented by both general and special (legal) guarantees. It was established that Ukraine guarantees the adoption of all possible measures to protect and respect the rights and freedoms of internally displaced persons, to create conditions for the voluntary return of such persons to the abandoned place of residence or integration at a new place of residence in Ukraine.

Key words: forced migration, internally displaced persons, protection, displacement of people, return, legal guarantees.

ЮРИДИЧНІ ГАРАНТІЇ ПРАВ І СВОБОД ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Наталія Блок

*кандидат юридичних наук,
асистент кафедри цивільного права та процесу
Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка» (Львів, Україна)
ORCID ID: 0000-0002-7052-5297
nataliia.v.blok@lpnu.ua*

Анотація. У статті запропоновано авторське визначення поняття «внутрішньо переміщені особи». Вказано причини вимушеної міграції населення, що спонукають громадян до переміщення в межах країни. Зазначено

кількість внутрішньо переміщених осіб у Львівській області та в Україні. Проаналізовано чинне законодавство, у якому передбачено юридичні гарантії прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, зокрема Конституцію України. Зазначено, що система гарантій конституційних прав і свобод представлена, як загальними, так і спеціальними (юридичними) гарантіями. Констатовано, що Україна гарантує усіх можливих заходів щодо захисту та дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, створення умов для добровільного повернення таких осіб до покинутого місця проживання або інтеграції за новим місцем проживання в Україні.

Ключові слова: вимушена міграція, внутрішньо переміщені особи, захист, переміщення людей, повернення, юридичні гарантії.

Вступ. Збройна агресія Російської Федерації розпочалася з неоголошених і прихованих вторгнень на територію України підрозділів збройних сил та інших силових відомств Російської Федерації, а також шляхом організації та підтримки терористичної діяльності диверсійних груп в Україні, а 24 лютого 2022 року переросла в повномасштабне збройне вторгнення на суверенну територію України, що спричинило велику кількість вимушених переселенців.

З 2014 року Україна зіткнулась з проблемою внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО), захистом їх соціально-економічних та культурних прав, свобод й гарантій їх реалізації. З цього часу нашою державою здійснено впровадження низки нормативно-правових актів та вивчення міжнародного досвіду щодо врегулювання подібних процесів з метою вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб.

Юридичні гарантії прав людини, зокрема внутрішньо переміщених осіб, чітко задекларовані в національному праві України. Конституція України закріплює права, свободи громадян, які з тих чи інших причин набули статус внутрішньо переміщених осіб. Крім того, Конституція України гарантує кожній людині права і свободи, закріплені процесуальними нормами.

Аналіз попередніх досліджень. Предметом дослідження юридичних гарантій внутрішньо переміщених осіб стали праці таких науковців, як: І. С. Басової, В. Г. Буткевича, О. В. Задорожного, Т. Р. Кульчицького, К. О. Крахмальнової, Л. Р. Наливайка, М. Ніколайчука, А. Ф. Орешкової, Ю. С. Паніної, Ю. І. Римаренка, О.Ф. Скакун та інших.

Метою статті є аналіз юридичних гарантій прав і свобод внутрішньо переміщених осіб за допомогою чинного законодавства України.

Результати та їх обговорення. Одним з найбільших негативних викликів, що постали тепер перед Україною з часів її незалежності є сучасне вимушене переміщення осіб в Україні, що спричинено повномасштабним вторгненням Російської Федерації на Україну. Тому це створило нову хвилю вимушеної зміни місця проживання для мільйонів громадян України, які рятуючи своє життя і членів своєї сім'ї змушені були переміститися в пошуках безпечних місць проживання та адаптуватися до нових реалій сьогодення. Вимушене переміщення громадян призводить до створення великої кількості внутрішньо переміщених осіб.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру (Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, 2014).

Загальне визначення терміну «внутрішньо переміщені особи», означає, що це громадяни країни, іноземці, особи без громадянства, які постійно чи тимчасово проживають на території України та змушені з власної волі чи примусово здійснювати внутрішнє переміщення у межах своєї країни з причин об'єктивного характеру, які загрожують їхньому життю та здоров'ю.

Варто зазначити, що кількість внутрішньо переміщених осіб в Україні перевищила 8 млн людей, за результатами Міжнародної організації з міграції (далі – МОМ) (Міжнародна організація з міграції, 1951).

Можна припустити, що частина людей змушені покинути свої помешкання уже вдруге. Серед областей та міст, які зараз перебувають у зоні активних бойових дій, багато таких, що ставали прихистком для внутрішньо переміщених осіб з 2014 року. За даними Міністерства соціальної політики України, у 2021 році було взято на облік близько 1,46 млн ВПО з тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей, Автономної Республіки Крим і Севастополя. Найбільша кількість ВПО налічувалась у Донецькій (512 тис.) і Луганській (282 тис.) областях, у Києві (163 тис.), у Харківській (136 тис.) області (Міністерство соціальної політики України, 2010).

За словами начальника Львівської ОВА Максима Козицького, станом на 03.06.2022 року у Львівській області офіційно зареєструвались як ВПО 242 тисячі людей. З них понад 75 тисяч – діти, 110 тисяч осіб працездатного віку, понад 30 тисяч пенсіонерів та 8 тисяч осіб з інвалідністю. Більшість осіб зареєструвались у квітні. У травні – лише 15 тисяч осіб. Він також зазначив, що реальна кількість вимушених переселенців на Львівщині є набагато більшою, оскільки значна кількість тих, хто приїхав зі зон бойових дій проживають в приватному секторі (Козицький, 2022).

Зауважимо, що кількість внутрішньо переміщених осіб продовжує й надалі зростати.

Варто зазначити, що система гарантій конституційних прав і свобод представлена, як загальними, так і спеціальними (юридичними) гарантіями. До загальних гарантій варто віднести рівень розвитку основних сфер суспільного та державного життя, а саме політичної, економічної, соціальної, культурної (духовної)

та іншої сфери. Разом з тим, у юридичній науковій літературі є й інші класифікації гарантій прав і свобод людини та громадянина. Серед них можна виділити такі, що більш чітко та всебічно відображають їх сутність.

Як зазначає О. Скакун, юридичні гарантії прав, свобод і обов'язків людини і громадянина – це система нормативно визначених, організаційно оформлених способів і засобів, що забезпечують реальне втілення прав, свобод, обов'язків людини і громадянина (Скакун, 2001).

Юридичні гарантії прав і свобод людини та громадянина як правові норми та інститути, що забезпечують можливість безперешкодного здійснення прав особи, їх охорону, а в разі протиправних посягань – захист і поновлення юридичної гарантії, встановленої Конституцією та іншими законами України. (Юридична енциклопедія України, 1998).

Варто зазначити, що саме Генеральною асамблеєю ООН з метою захисту прав людей було розроблено та затверджено Загальну декларацію прав людини (далі – Декларація). Декларація передбачає, перш за все, першочергове вираження прав, на які усі люди мають невід'ємне право. Положення даної Декларації були розвинуті у багатьох міжнародних договорах та документах. Так, 04 листопада 1950 р. було прийнято Конвенцію про захист прав і основоположних свобод людини (Римську конвенцію). 16 грудня 1966 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла два важливі документи щодо прав людини: Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права та Міжнародний пакт про громадянські та політичні права. Вказані документи є обов'язковими для всіх держав, що їх ратифікували, а також й для України.

Одним з найважливіших законів виступає саме Конституція України, в якій закріплено права людини та громадянина. У розділі II, ст. 21 Конституції України зазначено, що «усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними» (Конституція України, 1996). Варто зазначити, що держава повинна забезпечити реалізацію конституційних прав і свобод, створити відповідний механізм їх гарантування. Конституція України забезпечує права і свободи осіб, зокрема ст. 22 передбачає гарантії прав, свобод і обов'язків; ст. 55 Конституції України передбачає створення системи охорони й захисту державою прав, свобод і обов'язків; ст. 59 Конституції України передбачає активізацію діяльності об'єднань громадян, які сприяють захисту прав, свобод і обов'язків; ст. 102, ст. 116 Конституції України вказують про державний і громадський контроль стану забезпечення й захисту прав, свобод і обов'язків.

Варто відзначити, що у Конституції України зазначені гарантії процесуального характеру, які закріплюють порядок організації прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, про це зазначено у статтях 55 – 65. Важливим також є те, що статті 21 – 64 Конституції України (Конституція України, 1996), а також Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» гарантують права внутрішньо переміщеним особам адміністративного характеру, а саме порядок видання довідок про підтвердження статусу, порядок реєстрації за новим місцем проживання, отримання соціальної допомоги тощо (Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, 2014).

До процесуальних норм, що зазначені у Конституції належать: право на оскарження в суді рішень (ст. 55); право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди (ст. 56); право знати свої права й обов'язки, закони, нормативно-правові акти (ст. 57); право на дотримання принципу недопустимості зворотної дії закону (ст. 58); право на правову допомогу (ст. 59); право на невиконання злочинного розпорядження чи наказу (ст. 60); право на дотримання принципу недопустимості подвійного притягнення до юридичної відповідальності одного виду (ст. 61); право на презумпцію невинуватості (ст. 62); право на дотримання принципу звільнення від відповідальності за відмову давати показання (ст. 63); право на дотримання принципу недопустимості обмеження конституційних прав і свобод, передбачених Конституцією України (ст. 64) (Конституція України, 1996).

Разом із нормативно-правовими гарантіями прав і свобод людини та громадянина, а також і внутрішньо переміщених осіб, що закріплені Конституцією та законами України, доволі вагому роль відіграють інституційні гарантії. Конституція України інституційними гарантами прав і свобод людини та громадянина визначає: Верховну Раду України (ст. 92) та Президента України (ст. 102); Кабінет Міністрів України, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади (ст. 116); Місцеві державні адміністрації (ст. 119) й органи місцевого самоврядування (ст. 143); Суди, які захищають права і свободи людини та громадянина (ст. 53), і прокуратуру України (ст. 121); Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (ст. 55); Адвокатуру (ст. 59); Політичні партії і громадські організації (ст. 36); Міжнародні судові установи та відповідні органи міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна (ст. 55) (Конституція України, 1996).

Однак, інституційні гарантії прав і свобод громадян України, а також і внутрішньо переміщених осіб, повинні вжити відповідних кроків, які гарантуватимуть дієвість реагування на внутрішнє переміщення в Україні та забезпечуватимуть права переміщених осіб, зокрема: запобігання переміщенню та мінімізацію його несприятливих наслідків; підвищення національної обізнаності про проблему; збір даних щодо кількості та стану вимушених переселенців; підтримку тренінгів щодо прав вимушених переселенців; створення певної правової бази, що забезпечує захист прав внутрішньо переміщених осіб; розробку національної політики щодо внутрішнього переміщення; визначення координуючого органу щодо питань внутрішнього переміщених осіб; заохочення національних правозахисних інституцій опікуватися питаннями внутрішнього переміщення; забезпечення участі внутрішньо переміщених осіб у прийнятті рішень; підтримку довгострокових рішень; співпрацю з міжнародним співтовариством тощо.

До того ж гарантії прав і свобод внутрішньо переміщених осіб здебільшого прописані у Законах України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» (Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України, 2014), «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, 2014). Ці Закони відповідно до Конституції та законів України, міжнародних договорів України встановлюють гарантії дотримання прав, свобод і законних інтересів внутрішньо переміщених осіб.

Безумовно, Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» є важливим для внутрішньо переміщених осіб. Так, стаття 2 передбачає, що Україна повинна вживати всі можливі заходи, передбачені Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, щодо запобігання виникненню передумов вимушеного внутрішнього переміщення осіб, захисту та дотримання прав і свобод ВПО, створення умов для добровільного повернення таких осіб до покинутого місця проживання або інтеграції за новим місцем проживання в Україні (Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, 2014; Конституція України, 1996). Тому передбачено такі гарантії дотримання прав і свобод ВПО, як: захист від примусового внутрішнього переміщення та примусового повернення на попереднє місце проживання; облік ВПО; реєстрація місця проживання ВПО; забезпечення прав ВПО на отримання документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України, або документів, що посвідчують особу та підтверджують її спеціальний статус; забезпечення реалізації прав зареєстрованих ВПО на зайнятість, пенсійне забезпечення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування, соціальні послуги, освіту; забезпечення виборчих прав ВПО; забезпечення реалізації прав зареєстрованих ВПО на отримання комунальних послуг (Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, 2014).

Варто зазначити, що у ст. 5 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» зазначено основні напрями захисту прав і свобод цивільного населення на тимчасово окупованих територіях, ними є: захист основоположних політичних і громадянських, економічних, соціальних, культурних та інших прав і свобод людини; вжиття заходів для звільнення всіх незаконно затриманих чи утримуваних Російською Федерацією або окупаційною адміністрацією Російської Федерації громадян України, а також іноземців та осіб без громадянства, які на законних підставах перебували на момент їх затримання на території України; сприяння забезпеченню відновлення порушених матеріальних прав; сприяння забезпеченню соціально-економічних, екологічних та культурних потреб, зокрема шляхом реалізації заходів, визначених центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань тимчасово окупованих територій, на виконання відповідних рішень Кабінету Міністрів України; надання правової та гуманітарної допомоги, у тому числі із залученням міжнародної допомоги, зокрема надання медичних та соціальних послуг на контрольованих Україною територіях; сприяння підтриманню культурних зв'язків; забезпечення доступу до закладів освіти та засобів масової інформації України (Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України, 2014).

Проте, у ст. 6, ст. 7 даного Закону зазначено право громадян, котрі проживають на тимчасово окупованій території на: отримання документів, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус; оформлення документів, які підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус, громадянам, котрі проживають на тимчасово окупованій території; внесення відомостей до паспортного документа про місце проживання або місце перебування громадян; реалізацію прав осіб, які проживають на тимчасово окупованій території, на зайнятість, пенсійне забезпечення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування, соціальні послуги, освіту тощо (Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України, 2014).

Відповідно до ст. 3. Закону України «Про відновлення прав осіб, депортованих за національною ознакою» передбачено, що державна політика щодо відновлення прав депортованих осіб визначається Верховною Радою України відповідно до Конституції України та забезпечується органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Держава сприяє добровільному поверненню в Україну, адаптації та інтеграції в українське суспільство депортованих осіб, створює умови для їх облаштування, забезпечення землею, житлом, працевлаштування, освіти, збереження і розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності тощо (Про відновлення прав осіб, депортованих за національною ознакою, 2014). Під час реалізації гарантій депортованим особам не повинні обмежуватися права і законні інтереси громадян, які проживають на відповідних територіях.

Отже, підсумовуючи варто зазначити, що чинним законодавством України передбачені та закріплені у правових нормах різні види юридичних гарантій реалізації права на політичний, економічний, соціальний і культурний захист внутрішньо переміщених осіб в Україні. Внутрішньо переміщені особи користуються такими ж юридичними гарантіями, як громадяни України. Проте серед основних проблем, які потребують нагального виконання це передусім, повернення незаконно депортованих осіб, а також відновлення житлових умов для внутрішньо переміщених осіб або забезпечення їх постійним чи тимчасовим житлом та створення нових робочих місць для їхнього працевлаштування, надання соціальної, медичної, психологічної та іншої допомоги.

Список використаних джерел:

1. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-18> (дата звернення: 07.11.2022).
2. Міжнародна організація з міграції. 1951 р. URL : <https://iom.org.ua/ua> (дата звернення: 07.11.2022).
3. Міністерство соціальної політики України від 09.12.2010 р. Київ. URL : <https://www.msp.gov.ua/> (дата звернення: 09.11.2022).
4. ЛОВА: 130 тисяч ВПО проживають на Львівщині в закладах державної та комунальної форм власності. 2022. URL: <https://loda.gov.ua/news/30213>.
5. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : підручник / пер. з рос. Харків : Консум, 2001. 656 с.
6. Юридична енциклопедія : в 6 т. Т. 1 / відп. ред. Ю.С. Шемшученко. Київ : Українська енциклопедія, 1998. С. 554–555.
7. Конституція України: Закон України 28.06.1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 10.11.2022).
8. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15.04.2014 р. № 1207-VII. (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 26, ст. 892. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> (дата звернення: 10.11.2022).
9. Про відновлення прав осіб, депортованих за національною ознакою: Закон України від 17.04.2014 р. №1223- VII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 26, ст. 896. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1223-18#Text> (дата звернення: 11.11.2022).

References:

1. Pro zabezpechennia prav i svobod vnutrishno peremishchenykh osob. [On ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons]. (2015) : Zakon Ukrainy vid 20.10.2014 r. № 1706-VII // Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-18> [in Ukrainian].
2. Mizhnarodna orhanizatsiia z mihratsiit. [International Organization for Migration]. (1951). URL : <https://iom.org.ua/ua> [in Ukrainian].
3. Ministerstvo sotsialnoi polityky Ukrainy [Ministry of Social Policy of Ukraine]: (2010) vid 09.12.2010. Kyiv. URL: <https://www.msp.gov.ua/> [in Ukrainian].
4. LOVA: 130 tysiach VPO prozhyvaiut na Lvivshchyni v zakladakh derzhavnoi ta komunalnoi form vlasnosti. [LOVA: 130,000 IDPs live in Lviv Oblast in state and communal facilities]. (2022). URL: <https://loda.gov.ua/news/30213> [in Ukrainian].
5. Skakun O.F. (2001) Teoriia derzhavy i prava : pidruchnyk. [The theory of the state and the law: a textbook] / per. z ros. Kharkiv : Konsum, 2001. 656 p [in Ukrainian].
6. Yurydychna entsyklopediia : v 6 t. T. 1. [Legal encyclopedia: in 6 volumes, T. 1]. (1998) / vidp. red. Yu.S. Shemshuchenko. Kyiv : Ukrainka entsyklopediia, 1998. P. 554–555 [in Ukrainian].
7. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine] (1996) : Law of Ukraine vid 28.06.1996 r. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1996, № 30, st. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
8. Pro zabezpechennia prav i svobod hromadian ta pravovyi rezhym na tymchasovo okupovanii terytorii Ukrainy [On ensuring the rights and freedoms of citizens and the legal regime in the temporarily occupied territory of Ukraine] (2014): Zakon Ukrainy vid 15.04.2014 r. № 1207-VII. (Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2014, № 26, st. 892. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> [in Ukrainian].
9. Pro vidnovlennia prav osob, deportovanykh za natsionalnoi oznakoiu [On the restoration of the rights of persons deported on the basis of nationality] (2014): Zakon Ukrainy vid 17.04.2014 r. №1223-VII. Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2014, № 26, st. 896. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1223-18#Text> [in Ukrainian].